

GOUDSMEDEN EN ZILVERSMEDEN

Samenvatting en conclusies

De belangrijkste bevindingen uit recent onderzoek¹ zijn als volgt samen te vatten.

- De afnemende economische groei heeft nog weinig invloed op de zelfstandige goud- en zilversmeden. Er zijn geen berichten uit de branche dat de omzet drastisch afneemt.
- De klantenbinding en het feit dat producten vaak naar wens van de klant worden gemaakt blijkt een sterke troef in handen van deze ondernemers.
- Er zijn weinig vacatures bij de goud- en zilversmeden. Dat komt vooral omdat het vaak kleine ondernemingen zijn met weinig of geen personeel.
- Het aantal leerlingen voor de opleiding daalt licht, maar er stromen nog genoeg gediplomeerde goud- en zilversmeden uit.
- Branche en opleiding zijn een samenwerking gestart om een expertisecentrum op te richten, waar leerlingen en branchegenoten kennis kunnen nemen van moderne technologieën.

Branche

Omzet branche

In 2006 bedroeg de omzet 174 miljoen euro exclusief btw. Voor 2007 werd een stijging van 8,5 % verwacht.

Vrijwel alle bedrijven ontwerpen, vervaardigen, bewerken en repareren sieraden en producten van goud en zilver. De bedrijven zijn te verdelen in drie categorieën (zie figuur 1):

1. Goud- en zilversmeden die een belangrijk deel van de omzet halen uit de verkoop van voorwerpen die ze zelf hebben ontworpen en gemaakt (75 miljoen omzet, exclusief btw)
2. Reparatiebedrijven die minstens 50% omzetten door reparatiewerkzaamheden (17 miljoen omzet exclusief btw).
3. Overige bedrijven die meer dan de helft van de omzet halen uit de doorverkoop van producten en andere activiteiten. Een groot deel van deze bedrijven wordt gevormd door juwelierszaken met eigen reparatieactiviteiten en/of vervaardiging van gouden en zilveren voorwerpen (82 miljoen omzet exclusief btw).

De omzet per bedrijf is voor de drie categorieën zeer verschillend. Van de goud- en zilversmeden uit categorie 1 heeft 31% een omzet die lager is dan 12.500 euro.

Veel bedrijven hebben lage omzetten omdat zij parttime met het vak bezig zijn. Bij de reparatiebedrijven ligt de omzet per bedrijf hoger. De grootste groep bedrijven (40%) heeft een omzet tussen de 25.000 en 50.000 euro. De overige bedrijven hebben een veel hogere omzet. 78% van deze bedrijven heeft een omzet van 125.000 euro of meer.

Het verzorgen van cursussen in het eigen atelier en/of het lesgeven bij een stichting voor kunstzinnige vorming of volksuniversiteit is voor veel goud- en zilversmeden een aanvullende inkomstenbron. Er is veel interesse voor deeltijdopleidingen en cursussen goudsmeden vanuit de vrijetijdssector.

¹ De branchegegevens in dit hoofdstuk zijn afkomstig uit onderzoek van EIM van 2008.

Tabel 1 Omzetspreiding 2006 (exclusief BTW) per bedrijfstype in %

omzetklasse x 1.000 euro	goud- en zilversmid	reparatie bedrijf	overige bedrijven	totaal
minder dan 12,5	31	16	2	22
12,5 tot 25	12	11	0	9
25 tot 50	19	40	3	20
50 tot 75	9	13	4	9
75 tot 100	8	10	10	9
100 tot 125	3	1	3	3
125 tot 250	7	6	29	11
250 tot 375	6	2	18	8
375 tot 500	2	1	16	5
500 of meer	3	*	15	4
totaal	100	100	100	100

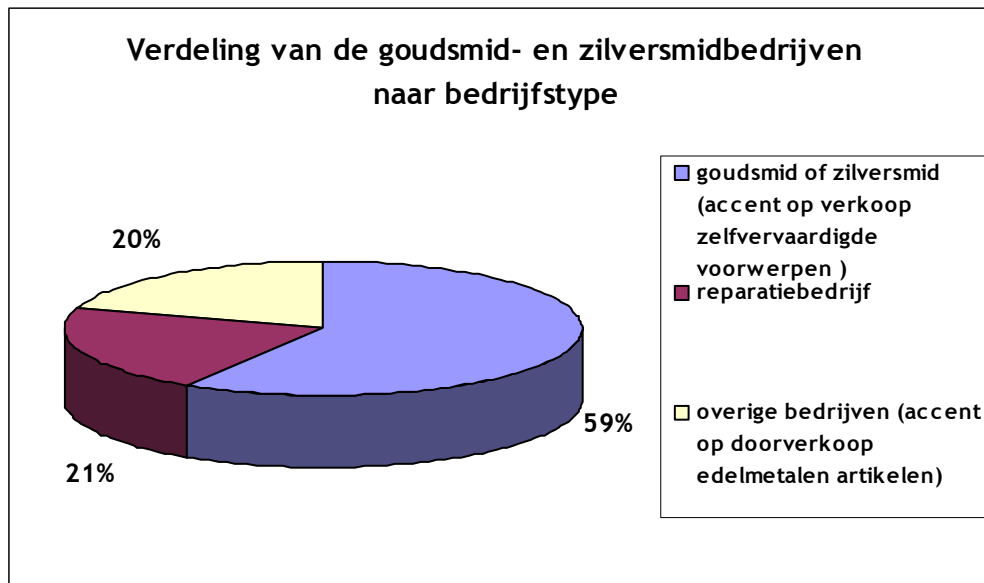
Bron: EIM, 2008

* Minder dan 0,5%.

Aantal ondernemingen

De goud- en zilversmedenbranche bestaat uit 1370 ondernemingen (peiljaar 2007). Ten opzichte van 2004 is dit een stijging van 12%. De groei van het aantal ondernemingen is vooral te vinden bij de Goud- en Zilversmidbedrijven (categorie 1) en de overige bedrijven (categorie 3). Bij de reparatiebedrijven is het aantal ondernemingen juist afgenomen tussen 2003 en 2007. De verwachting is dat de groei van het aantal ondernemingen van het type goud- en zilversmid (categorie 1) zal afnemen in verband met de economische situatie.

Figuur 1

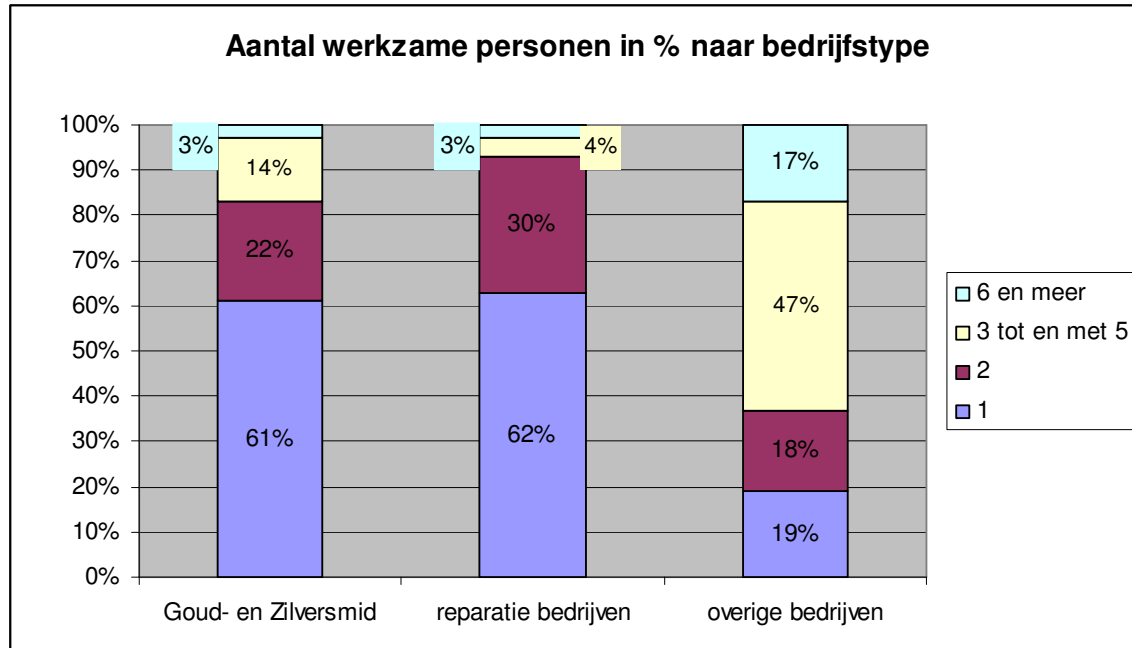

Bron: EIM, 2008

Bedrijfs grootte

In totaal werken in de goud- en zilversmedenbranche zo'n 3000 personen in 2007. Dit zijn er 400 meer dan in 2004. Vrijwel alle bedrijven bestaan uit één vestiging en bij meer dan 80% van de goud- en zilversmeden (categorie 1) en de reparatiebedrijven (categorie 2) werken één of twee personen. Bij de overige bedrijven (categorie 3) ligt dat anders: hier bestaat de helft uit bedrijven met drie tot vijf medewerkers.

Figuur 2

Bron: EIM, 2008

E-Commerce

Ook een website is voor veel ondernemers een manier om de zichtbaarheid van hun bedrijf te vergroten. Consumenten verzamelen via internet informatie over producten en prijzen voordat ze een winkel binnenstappen.

Uit een special over e-commerce in de juweliersbranche in Edelmetaal (april 2009)² blijkt dat het succesvol opzetten van een winkel met verkopen via internet afhankelijk is van de vindbaarheid van de website, het vertrouwen van de consument en de medewerking van de groothandel. Voor de goud- en zilversmeden lijkt een webwinkel (nog) niet het verkoopmedium te zijn voor eigen producten.

Efficiëntie door nieuwe technieken

Digitale technieken veroveren langzaam terrein binnen de goud- en zilverbranche. Ontwerpen en uitvoeren met behulp van CAD-programma's en Rapid Prototyping wordt breder toegepast. Cursussen op de Vakschool Schoonhoven en workshops bij TNO kunnen op een grote belangstelling uit de branche rekenen. Steeds meer bedrijven passen op commerciële schaal deze technieken toe en creëren daarmee een nieuwe markt voor ontwerpen en produceren van maatwerk voor particuliere opdrachtgevers en juweliers. Belangrijk voordeel van een digitaal aangestuurd ontwerp- en productieproces is de mogelijkheid om ontwerpen uit te voeren die op de traditionele manier te kostbaar zouden worden door het arbeidsloon. Een ander voordeel

² Edelmetaal (2009). *Themanummer e-commerce* (pag. 13-39). Edelmetaal, Voorburg.

is de mogelijkheid om specifiek maatwerk binnen een geautomatiseerd productieproces op bestelling van de individuele klant te leveren. Dat laatste is nu al op brede schaal mogelijk bij het uitzoeken en bestellen van trouwringen, waarbij de klant via internet een keus kan maken uit materiaal, afmetingen, kleur en afwerking. Bij de producent worden met deze gegevens digitale freesmachines aangestuurd, waarbij het ook mogelijk is om zettingen voor stenen uit te frezen.

De technologische ontwikkelingen staan niet stil. Een nieuw expertisecentrum gaat informatie bieden over moderne technologieën³. Het expertisecentrum heeft tot doel leerlingen en brancheleden kennis te laten nemen van moderne technologieën. In het expertisecentrum kunnen belangstellenden zich informeren over innovatieve ontwikkelingen in het vakgebied. Een denktank richt het expertisecentrum in. Het centrum krijgt onderdak in de Vakschool in Schoonhoven.

Netwerken en samenwerken

Het belang van netwerken neemt toe. Het komt vaker voor dat vakgenoten elkaar bezoeken en kennis en apparatuur uitwisselen. Samenwerking via een gezamenlijk verkoopkanaal zoals een webwinkel gericht op kleine collecties van verschillende ontwerpers is nog niet breed opgezet. Het vereist een goede organisatie en beheer van de winkel bij voorkeur door een onafhankelijke partij. De meeste ondernemers zijn nog niet bereid de regie van zo'n medium uit handen te geven.

Ondernemerschap

De economische recessie heeft niet voor alle bedrijfstvormen dezelfde consequenties. De bestedingen bij de goud- en zilversmid handhaven zich tot nu toe. De ondernemers moeten wel harder werken om klanten over de streep te trekken. De impulsaankopen zijn duidelijk verminderd, maar de aankopen voor een bijzondere gelegenheid, zoals trouwen, blijven op peil. Klantenbinding door het organiseren van speciale acties lijkt cruciaal. Het aantal reparaties neemt toe. Daarnaast gebruikt een aantal ondernemers de ruimte om meer aandacht aan de eigen collectie te besteden om zo te investeren in de toekomst. De kracht van de goud- en zilversmeden is dat ze producten maken naar de speciale wensen van de klant. Daardoor lijkt de branche zich tot nu toe goed te kunnen handhaven in de afnemende economie.

Bedrijfsopvolging

Op grond van de cijfers van het EIM structuuronderzoek heeft de branchevereniging VGZ in samenwerking met het HBA een seminar bedrijfsoverdracht georganiseerd. De dag werd bezocht door zowel bedrijfeigenaren als starters. Uit het grote aantal deelnemers blijkt dat de situatie rond de leeftijdsopbouw in de branche onder de aandacht begint te komen⁴.

³ www.hba.nl

⁴ Edelmetaal, januari 2009

Arbeidsmarktsituatie

Werkgelegenheid

Het aantal werkzame personen is in 2007 gestegen met 16% in vergelijking met 2003 (het getal in de tabel tussen haakjes), maar het aantal volledige arbeidsjaren is met slechts 6% toegenomen.

Tabel 2 Aantal werkzame personen 2007 en (2003) en verdeling naar fulltime- en parttime

Type arbeidskrachten	Goud- en Zilversmid	Reparatie bedrijf	Overige bedrijven	totaal
Fulltime (32 uur of meer per week)	845 (881)	275 (400)	495 (372)	1615 (1653)
Parttime (12 tot 31 uur per week)	395 (379)	140 (197)	475 (183)	1010 (759)
Hulpkracht (minder dan 12 uur per week)	240 (95)	45 (38)	70 (35)	355 (155)
	1480 (1355)	460 (635)	1040 (590)	2980 (2580)

Bron: EIM, 2008 en EIM, 2004

De grootste stijging komt voor in de categorie 'overige bedrijven' en vooral bij het type 'parttime'. Deze groei zou verband kunnen houden met het feit dat meer goudsmiden zich vestigen met atelier en verkoopruimte in winkelstraten, waardoor er behoefte is ontstaan aan extra handjes achter de werkbank en in de verkoop. Daarnaast is er ook een stijging van het aantal 'hulpkrachten' bij de goud- en zilversmid. Dit zou verklaard kunnen worden door het blijven plakken van oud-stagiairs die zo de mogelijkheid krijgen om meer vakervaring op te doen voor ze zelf ondernemer worden.

Een opkomende trend is dat steeds meer zelfstandige goudsmiden enkele dagen op locatie bij de juwelier met atelier of goudsmid de reparatie en andere opdrachten voor eigen rekening uitvoeren. Soms wordt het atelier door een juwelier met werkbank aan een goudsmid verhuurd.

Veel voorkomende functies

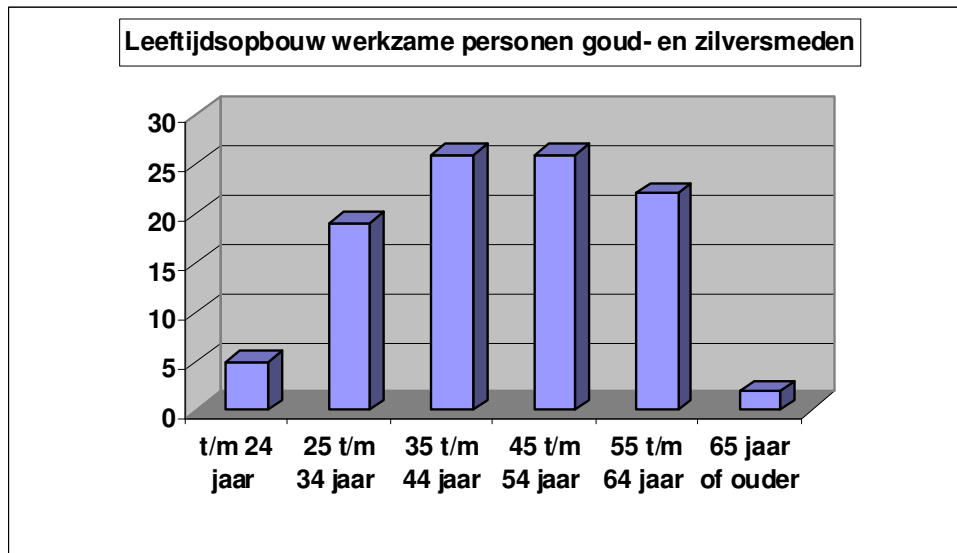
De grootste groep wordt gevormd door personen met de functie van goudsmid/ondernemer (49%), die vooral werken in het bedrijfstype 'goud- en zilversmid' (categorie 1) en in 'reparatiebedrijven' (categorie 2).

Een kwart van de werkzame personen werkt in een 'overige functie'. Dit komt vooral voor bij de 'overige bedrijven' (categorie 3).

Personeelskenmerken

Ten opzichte van de gehele Nederlandse beroepsbevolking werken in de goud- en zilversmedenbranche minder jongeren en meer ouderen. In figuur 3 staat de leeftijdsverdeling van de werkzame personen in de goudsmid en zilversmidbranche. In de bedrijven gericht op ontwerpen en vervaardigen werken de meeste jonge ondernemers. Bij de reparatiebedrijven en overige bedrijven zijn de werkzame personen relatief ouder.

Figuur 3

Bron: EIM, 2008

Man-vrouwverhouding

Ook de man-vrouwverhouding verschilt per bedrijfstype.

Bij de goud- en zilversmeden is een kleine meerderheid vrouw en bij de reparatiebedrijven is dit juist andersom. In de overige bedrijven is 70% van de werknemers vrouw. De (kleine) meerderheid vrouwen bij het bedrijfstype goud- en zilversmid heeft mogelijk te maken met het feit dat er ook veel parttime gewerkt wordt. De vrouwelijke ondernemers zouden in deze situatie het bedrijf combineren met zorg taken of een andere baan. Onder de parttime werkende goud- of zilversmeden zijn veel bedrijven die een lage jaaromzet hebben.

Arbeidsmarktperspectief

In 2007 is de werkgelegenheid ongeveer gelijk gebleven. Er was een vacature bij 3% van de bedrijven met minder dan 5 werknemers. In de categorie 'overige bedrijven' heeft 24% van de bedrijven personeel aangenomen, maar zag 20% van deze bedrijven ook personeel vertrekken. Bij de categorie goud- en zilversmid heeft 4% van de bedrijven personeel aangenomen en zag 5% van deze bedrijven personeel vertrekken. Bijna de helft van deze vertrekkers stapte over naar een ander bedrijf binnen de branche, terwijl een derde de branche heeft verlaten. Er is weinig zicht op vacatures. Vacatures voor goud- en zilversmeden worden soms gepubliceerd in vakbladen of via vacaturesites die al dan niet zijn verbonden aan de beroepsgroep (juwelier-goud-zilversmeden.startpagina.nl of www.edelmetaal.nl). Veel vaker worden vacatures vervuld via het informele circuit. Een werkgever neemt bijvoorbeeld een oud-stagiair aan of iemand die hij via zijn netwerk kent. Hierdoor is weinig zichtbaar hoeveel vacatures er jaarlijks zijn. In 2009 waren er in de maand juni 6 vacatures voor goudsmid te vinden op het internet⁵.

Toekomstverwachting (komende jaren), kwalitatieve uitspraak

In 2007 vonden 19 schoolverlaters een baan in de branche (18% van de nieuw aangetrokken personeelsleden). Uit gesprekken met bedrijven die een vacature hebben blijkt dat het vaardigheidsniveau van de goudsmid die net van school komt vaak niet aansluit bij het werkniveau in de bedrijven. Vooral snelheid en kwaliteit zijn een probleem. De verwachting is dat er in 2009-2010 minder vacatures zullen zijn als gevolg van de economische situatie. Ook het aantal startende ondernemingen zal teruglopen. De leerlingen van de opleiding die in 2009 hun diploma halen zullen naar verwachting vaker een extra jaar op

⁵ SVGB internetonderzoek, peildatum 1 juni 2009

school blijven om hun kennis te verbreden en de gang naar de arbeidsmarkt uit te stellen. Veel van hen beginnen, noodgedwongen, een andere studie en stappen over naar een andere branche.

Arbeidsmarkt zilversmeden

Er bestaat nauwelijks een arbeidsmarkt voor zilversmeden. De zilversmeden in Nederland werken veelal als zelfstandige zonder personeel. Deze beroepsgroep is uiterst klein: naar schatting zijn er ongeveer 30 ondernemingen actief in dit vak.

Onderwijsinformatie

Eén landelijke vakschool

Binnen de goud- en zilversmedenbranche worden verschillende opleidingen gegeven. In de huidige kwalificatiestructuur is de kwalificatie goud- en zilversmeden opgenomen met als diplomeringmogelijkheden:

- het diploma basisgoudsmid, mbo-niveau 3
- het diploma goudsmid, mbo-niveau 4
- het diploma zilversmid, mbo-niveau 4
- het certificaat medewerker goudsmid

Vanuit de vorige kwalificatiestructuur loopt nog een aantal oude opleidingen. Deze opleidingen worden in de loop der jaren vervangen door nieuwe opleidingen. Alle genoemde opleidingen worden aangeboden bij de Vakschool Schoonhoven (onderdeel van ROC Zadkine). Deze vakschool verzorgt ook deeltijdopleidingen en cursussen.

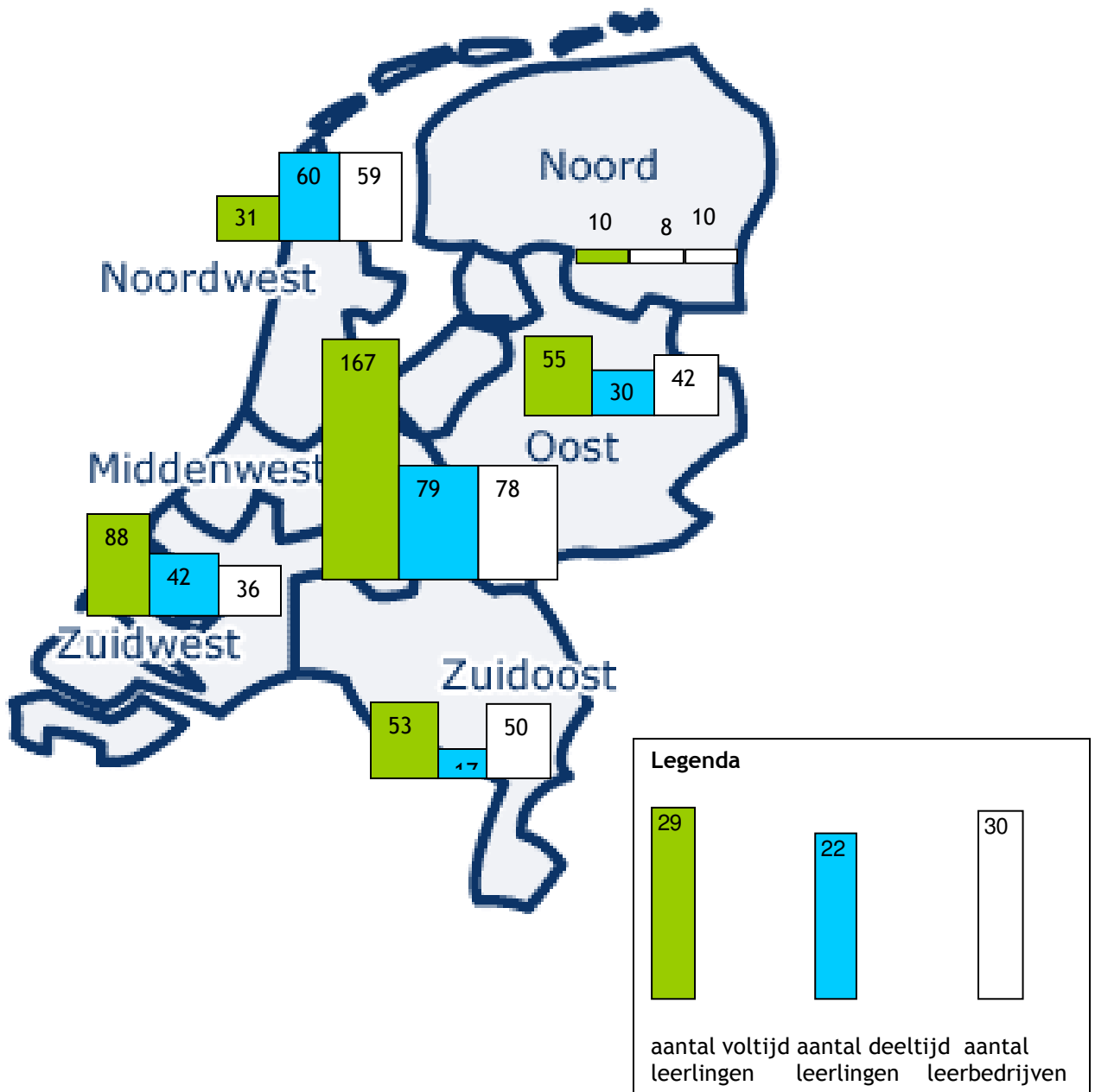
Mogelijke vervolgopleidingen:

- hbo-opleiding Industrieel ontwerpen, Design Academy Eindhoven
- hbo-opleiding Kunst en Techniek, Saxion Hogeschool Enschede
- hbo-opleiding, Rietveld academie, Amsterdam
- diverse Hogescholen voor de Kunst, op meerdere plaatsen in Nederland

Overzicht leerlingen/leerbedrijven

In onderstaand schema ziet u een overzicht van het aantal leerlingen en het aantal leerbedrijven, weergegeven per CWI-regio.

Figuur 4

Bron: SVGB, 2009

Beroepspraktijkvorming

In de regio middenwest en zuidwest kunnen tekorten aan erkende beroepspraktijkvormingsplaatsen in de goudsmidbranche voorkomen. Dit heeft voor een groot deel te maken met het feit dat veel leerlingen in deze regio wonen vanwege de locatie van de opleiding. Voor het zoeken naar een stageplaats voor de eerst stage in het midden van de opleiding is het animo voor een stageplaats in deze regio's groot. Een groot deel van de bedrijven in deze regio's is dan ook erkend leerbedrijf.

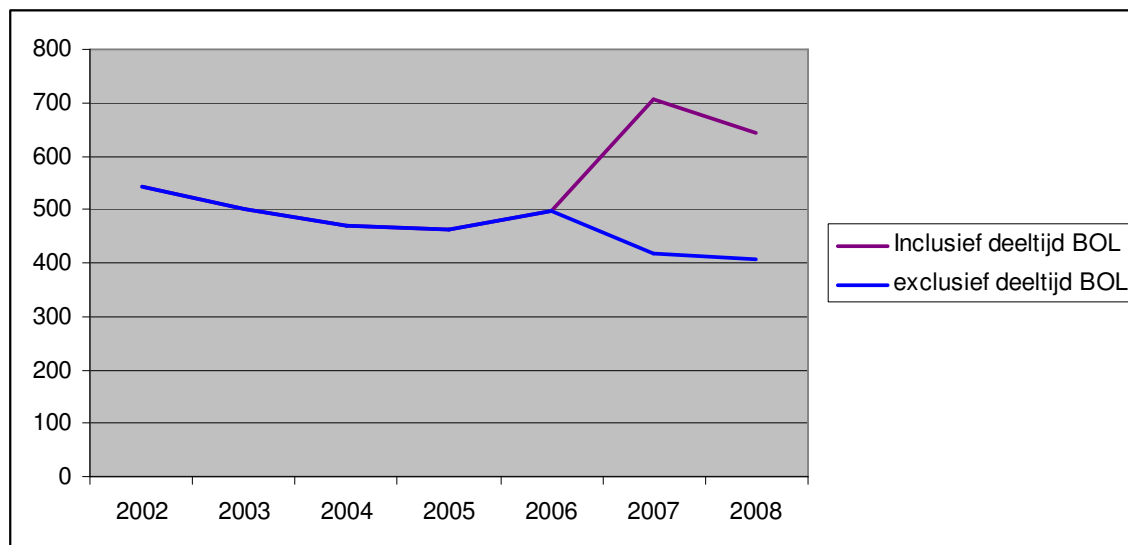
Wanneer er minder leerbedrijven dan leerlingen zijn in een regio, is dat op drie manieren ondervangen. Ten eerste hebben sommige leerbedrijven meerdere praktijkopleiders en ook meer leerplaatsen. Ten tweede kunnen veel leerlingen in aangrenzende regio's terecht. Ten derde kunnen leerlingen zelf een bedrijf uitzoeken dat vervolgens, als het aan de erkenningscriteria voldoet, wordt erkend. Daarnaast volgen niet alle leerlingen hun beroepspraktijkvorming in de regio waar ze wonen en/of ingeschreven staan. Een aantal leerlingen gaat (tijdelijk) weer bij zijn ouders wonen en zoekt daar een leerbedrijf. Overigens zijn in figuur 4 ook de deeltijdleerlingen opgenomen. Zij hebben maar een korte periode een leerbedrijf nodig voor hun beroepspraktijkvorming en volgen gemiddeld één dag per week stage gedurende een half jaar. Het blijkt niet eenvoudig voor de deeltijdleerlingen om een stageplaats te vinden. Veel bedrijven zijn niet gelukkig met de situatie van één dag per week stage en werken daarom niet graag mee. Daarnaast is een aantal bedrijven ook kritisch over de grote verschillen in het vaardigheidsniveau van deze leerlingen.

Voor de zilversmeden ontstaat er krapte in het aantal erkende leerbedrijven. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te geven. Ten eerste is de branche zeer klein: er zijn circa 30 bedrijven die van het grotere 'corpus' werk kunnen bestaan. Ten tweede willen niet alle actieve zilversmidbedrijven stages aanbieden: ze vinden een opleiding van zes maanden en de bpv-periode van zes maanden te kort om de stagiair de basistechnieken onder de knie te laten krijgen. Ten derde zijn er dit jaar weer veel leerlingen die, bovenop hun opleiding goudsmid, het specialisatiejaar zilversmeden volgen om ook dit diploma te behalen om hun vakkennis te verbreden en de gang naar de arbeidsmarkt uit te stellen.

Leerlingenaantallen

In 2008 was het totaal aantal leerlingen goud- en zilversmid inclusief de deeltijdopleiding 643 (zie bijlage tabel 1). Exclusief de deeltijdopleiding is het aantal leerlingen goudsmid en zilversmid gedaald naar 405. Alle niveaus laten een daling zien, ook het aantal deeltijdleerlingen loopt terug. In totaal gaat het om 238 deeltijdleerlingen, een substantieel deel van het totale aantal leerlingen.

Figuur 5
Ontwikkeling leerlingenaantal goud- en zilversmeden⁶

Bron: CFI, 2003-2009

Het aantal gediplomeerden neemt af. Dat is te verklaren door het wegvallen van de kwalificatie op niveau 2 en de dalende instroom van een aantal jaren. Verder zijn er ook veel deeltijdleerlingen die de opleiding zonder diploma verlaten.

Tabel 3 Uitstroom gediplomeerde goudsmeden en zilversmeden

	Gediplomeerde uitstroom opleiding Niveau 2	Gediplomeerde uitstroom opleiding Niveau 3	Gediplomeerde uitstroom opleiding Niveau 4	Totale gediplomeerde uitstroom
2007-2008	5 (+ 41 deeltijd)	8	68	81 (122 incl deeltijd)
2006-2007	30 (+27 deeltijd)	12	72	114 (141 incl deeltijd)
2005-2006	27	14	67	108
2004-2005	21	9	66	96
2003-2004	30	12	111	153

Bron: Vakschool Schoonhoven, 2004-2009

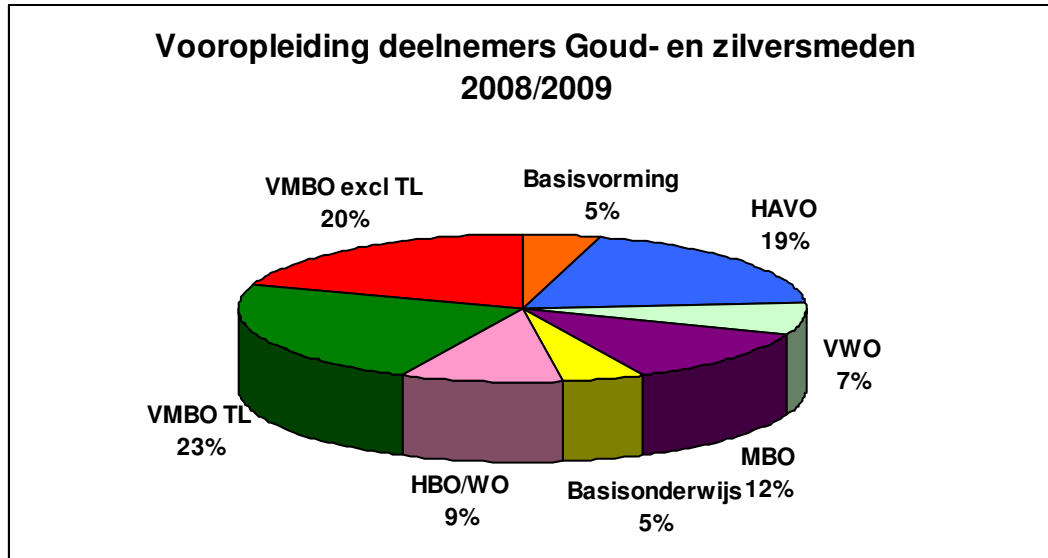
Kenmerken leerlingenpopulatie

De meeste voltijdleerlingen komen van het vmbo (48%), maar dit is wel iets afgenomen in vergelijking met 2007 (bijlage tabel 3). Van de deelnemers van het vmbo heeft ongeveer de helft de theoretische leerweg gevolgd. Daarnaast komt een stijgend aantal leerlingen van het vwo of hoger (16%). De stijging van deelnemers met een vooropleiding hbo/wo kan verklaard worden uit de deelname van volwassenen aan de deeltijdopleiding.

Onder de leerlingen zijn meer vrouwen dan mannen en dat is al decennia zo. Verhouding man - vrouw = 28% - 72%

⁶ De leerlingenaantallen tot en met 2006 bevatten niet de deeltijddeelnemers

Figuur 6

Bron: CFI, 2008

Bijlagen hoofdstuk goud- en zilversmeden

Tabel 1 Leerlingaantallen schooljaar 2008/2009

	Niveau 2 GS	Niveau 3 GS	Niveau 4 GS	Niveau 4 ZS	totaal
deeltijd	166	72	0	0	238
voltijd	0	78	308	19	405
totaal	166	150	308	19	643

Bron: Cfi, 2008

Tabel 2 Leerbedrijfaantallen schooljaar 2008/2009 uitgesplitst naar CWI-district

	Aantal Goudsmid	Aantal Zilversmid	Totaal
Midden-West	75	3	78
Noord	8	2	10
Noord-West	56	3	59
Oost	40	2	42
Zuid-Oost	46	4	50
Zuid-West	29	7	36
Buitenland	19	0	19
Totaal	273	21	294

Bron: SVGB, 2009

Tabel 3 Vergelijking 2007-2008 vooropleiding deelnemers goud- en zilversmeden

	2007	2008	
Basisvorming	5%	5%	0%
VMBO TL	31%	23%	-8%
VMBO exc. TL	24%	20%	-4%
HAVO	20%	19%	-1%
VWO	4%	7%	3%
MBO	11%	12%	1%
HBO/WO	2%	9%	7%
Overig	3%	0%	-3%

Bron: Cfi, 2007 en 2008

Bronverwijzingen

Onderzoeksrapporten

- EIM (2004). Structuuronderzoek Goudsmeden en Zilversmeden 2004. EIM, Zoetermeer.
- EIM (2008). Structuuronderzoek Goudsmeden en Zilversmeden 2008. EIM, Zoetermeer.

Vakbladen

- Edelmetaal (2009). *Themanummer e-commerce* (pag. 13-39). Edelmetaal, Voorburg.

Internetsites

- www.hba.nl
- <http://juwelier-goud-zilversmeden.startpagina.nl>